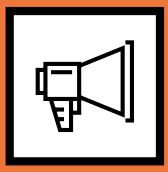

Dopady projektů mobility žáků a studentů

na systémy odborného vzdělávání v zemích střední a východní Evropy

NÁRODNÍ ZPRÁVA
O VÝSLEDCÍCH PROJEKTU

DOPADY PROJEKTŮ MOBILITY ŽÁKŮ A STUDENTŮ

NA SYSTÉMY ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ZEMÍCH STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY

NÁRODNÍ ZPRÁVA
O VÝSLEDCÍCH PROJEKTU

DŮM ZAHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE D Z S
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
EVROPSKÁ UNIE
NÁRODNÍ VET TEAM V E T

Obsah

1. ÚVOD **7**

1.1 Kontext a cíle národní zprávy 7
1.2 Metodika projektu 8
1.3 Zapojení Česka do projektu 10

2. SYSTÉMY ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ A REALIZACE MOBILIT **11**

2.1 Systémy odborného vzdělávání 11
2.1.1 Odborné vzdělávání v Česku 13
2.2 Realizace mobilit v Česku 15

3. DOPADY MOBILIT V ČESKU **19**

3.1 Dopady mobilit na žáky a studenty odborných škol 19
3.2 Dopady mobilit na učitele odborných škol 22
3.3 Dopady mobilit na odborné školy 25
3.4 Dopady mobilit na systém odborného vzdělávání 29

4. ZÁVĚRY **31**

4.1 Shrnutí hlavních zjištění 31
4.2 Doporučení pro další období 32

1 Úvod

↗ 1.1 KONTEXT A CÍLE NÁRODNÍ ZPRÁVY

Vstup České republiky do Evropské unie ovlivnil další vývoj i v oblasti odborného vzdělávání a přípravy. Zatímco do té doby se český systém počátečního i dalšího odborného vzdělávání vyvíjel více v kontextu národním, v následujících desetiletích se jeho kontext rozšířil o hlediska mezinárodní. To přineslo nejen možnosti jej snadněji a důkladněji porovnávat s dalšími evropskými systémy odborného vzdělávání, ale hlavně příležitosti využívat evropské vzdělávací programy na podporu odborného vzdělávání, jakým je v současné době program Erasmus+.

Granty z tohoto programu umožňují odborným školám realizovat projekty na vyslání svých žáků či studentů i učitelů na krátkodobé i dlouhodobé stáže do zahraničí (dále jen mobility). Každoročně se jich účastní tisíce žáků a studentů českých odborných škol a stovky jejich učitelů. Kromě toho se díky grantům z programu Erasmus+ realizují desítky dalších projektů mezinárodní spolupráce, v nichž se společně tvoří inovativní postupy a dochází k výměně zkušeností se zahraničními partnery. Obojí přináší i inspirace ke zlepšování odborného vzdělávání a zvyšování jeho kvality.

Hodnocení přínosů jednotlivých projektů probíhá od počátku programu Erasmus+. Evaluaci na úrovni členských zemí zpravidla provádějí jednotlivé národní agentury programu. V roce 2022 vyzvala polská Národní agentura programu Erasmus+ národní agentury v zemích střední a východní Evropy k účasti na výzkumném projektu, který měl odpovědět na otázku, zda, popř. jak mobilita žáků/studentů v sektoru odborného vzdělávání ovlivňuje v jednotlivých zemích poskytovatele odborného vzdělávání i celý systém odborného vzdělávání.

Dům zahraniční spolupráce (DZS) jako česká národní agentura programu Erasmus+ se do tohoto projektu nazvaného *Dopady projektů mobility žáků a studentů na systémy odborného vzdělávání v zemích střední a východní Evropy* zapojil spolu s národními agenturami v Polsku, Maďarsku, Lotyšsku, Rumunsku a Slovinsku a v letech 2022–2025 se podílel na jeho realizaci. Cílem této národní zprávy je informovat o výsledcích tohoto projektu v Česku.

↗ 1.2 METODIKA PROJEKTU

Polský koordinátor rozdělil práce na projektu do tří hlavních fází:

- shromáždění dat o systému odborného vzdělávání a o mobilitách žáků, studentů a učitelů odborných škol a jejich zpracování (*desk research*),
- dotazníkové šetření,
- hloubkové rozhovory.

Cílovou skupinou byli všichni příjemci programu Erasmus+ Odborné vzdělávání a příprava, klíčová akce 1 (mobilita studentů) za období 2014–2020.

Analýza v této zprávě pracuje s daty za období 2014–2019, rok 2020 nebyl do hodnocení zahrnut, neboť byl ve všech zúčastněných zemích zásadně ovlivněn pandemií covid-19. Mobilitní projekty byly ve značném rozsahu pozastaveny či zrušeny, výuka probíhala v omezeném režimu a řada škol neposkytla úplné ani srovnatelné údaje. Z tohoto důvodu nejsou data za rok 2020 metodicky vhodná pro mezinárodní srovnání ani pro hodnocení trendů.

Studie využívala kvantitativní a kvalitativní metody. Požadovaná data se obsahově vztahovala k pěti tématům. Prvním z nich byl systém odborného vzdělávání v dané zemi (např. jaké druhy odborných škol existují, jaké jsou jejich charakteristické rysy, jak jsou řízeny a financovány, jakým výzvám a problémům čelí). Druhým tématem byli žáci, studenti a absolventi odborných škol (např. jakých vzdělávacích výsledků dosahují, jaká je jejich situace na trhu práce, jaké jsou jejich rozdíly v různých oborech odborného vzdělávání). Třetím tématem byla organizace a fungování programu Erasmus+ v dané zemi, čtvrtým působení programu na národní systém odborného vzdělávání a pátým vliv programu Erasmus+ na sociální a ekonomické prostředí odborných škol. Shromažďování dat probíhalo v letech 2022 a 2023 a jejich zpracování v letech 2024–2025.

Online dotazníkové šetření se uskutečnilo od září do listopadu 2023 a bylo zaměřeno na zjištění informací od realizátorů projektů mobility z odborných škol, tj. od koordinátorů projektů, popř. vedoucích pracovníků. Byly při něm zjišťovány údaje o školách a o individuálních, organizačních a systémových dopadech realizovaných projektů mobilit.

Hloubkové rozhovory byly provedeny s vybranými zkušenými koordinátory a vedoucími pracovníky odborných škol v roce 2024 a rozšířily a doplnily informace a stanoviska získaná dotazníkovým šetřením. Kritéria pro výběr vzorku škol zahrnovala zkušenost s programem, regionální rozmanitost, velikost školy a obor vzdělání.

Tento přístup poskytl komplexní pohled na roli mobility při formování odborného vzdělávání na individuální, institucionální a systémové úrovni. Na konci projektového období byla vypracována mezinárodní závěrečná zpráva o výsledcích projektu.

1.3 ZAPOJENÍ ČESKA DO PROJEKTU

V Česku se na pracích na zmíněném projektu podíleli pracovníci oddělení studií a analýz a oddělení odborného vzdělávání a přípravy DZS spolu se členy českého Národního VET týmu. Zajišťovali komunikaci s polským koordinátorem, účastnili se schůzek řešitelů projektu a prezentovali dílčí výsledky projektu. Shromáždili a zpracovali požadovaná data za Česko pro první fázi projektu, organizovali práce na dotazníkovém šetření a na hloubkových rozhovorech a vypracovali národní zprávu o řešení a výsledcích projektu.

Informace o dopadech mobility byly v rámci projektu zjišťovány dotazníkovým šetřením v odborných školách. Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na zjištění dopadů a dalších informací o projektech, realizovaných v letech 2014–2020. Dotazník byl rozeslán do 453 odborných škol a vyplněných dotazníků došlo 188, jejich návratnost tak činila 42 %. Z došlých dotazníků jich bylo pro nedostatky vyřazeno 26, takže informace byly zpracovány z dotazníků od 162 českých odborných různě velkých škol z různých krajů. Žáci a studenti těchto škol, kteří se zúčastnili mobilit, se vzdělávali ve všech skupinách oborů odborného vzdělávání. Nejčastěji to byly obory cestovní ruch a gastronomie, informační technologie, administrativa a služby, zdravotnictví a sociální péče, zemědělství a lesnictví, stavebnictví a energetika.

Hloubkové rozhovory byly v ČR uskutečněny s 12 zkušenými koordinátory projektů, popř. vedoucími pracovníky odborných škol.

2 Systémy odborného vzdělávání a realizace mobilit

2.1 SYSTÉMY ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Systémy odborného vzdělávání jsou ve sledovaných zemích odlišné, avšak některé rysy mají společné.

Navzdory nejrůznějším snahám o zlepšení kvality a image odborných škol zůstává všeobecné vzdělávání preferovanou vzdělávací cestou v Rumunsku, Lotyšsku, Polsku a Maďarsku.

Mezi přetrvávající překážky rozvoje systému počátečního odborného vzdělávání patří např. negativní vnímání rodičů a kulturní stereotypy a historické dědictví. Rozvoj odborného vzdělávání i nadále brzdí výzvy, jako je nesoulad mezi odbornou přípravou a potřebami trhu práce (např. v Lotyšsku, Rumunsku, Maďarsku), nedostatek učitelů působících v odborném vzdělávání a instruktorů praktického vyučování (Polsko, Česko, Lotyšsko, Maďarsko), slabá spolupráce mezi školami a zaměstnavateli (Polsko, Maďarsko, Lotyšsko, Rumunsko) nebo obavy o kvalitu a obecně nízká atraktivita odborného vzdělávání (zejména v Lotyšsku a Rumunsku).

Srovnávací studie ukazují, že existují tři hlavní modely uspořádání odborného vzdělávání ve vzdělávací soustavě.

První model se vyznačuje časným rozdělením žáků ve věku kolem 10–11 let do samostatných vzdělávacích cest založených na akademických znalostech a prestiži. Mezi analyzovanými zeměmi se první model nevyskytuje.

Druhý model s pozdějším rozdělením zahrnuje jednotnou základní školu a nižší sekundární vzdělávání s následným dělením na všeobecně vzdělávací a odborné střední školy. Mezi země s tímto modelem patří podle závěrečné zprávy projektu např. Česko, Slovinsko, Rumunsko nebo Maďarsko.

Pro **třetí model**, který je typický pro Polsko nebo Lotyšsko, je příznačná kombinace primárního a nižšího sekundárního vzdělávání do jednotné školy a k diferenciaci dochází až na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání.

Ke společným záměrům reforem odborného vzdělávání patřilo ve sledovaných zemích například úsilí o zvyšování kvality vzdělávání, podpora využívání nových technologií, zlepšování výuky cizích jazyků nebo zajišťování rovných příležitostí v přístupu ke vzdělávání a podpora mezikulturního porozumění.

Zaměstnanost absolventů odborných škol byla ve skupině sledovaných zemí obecně vysoká. Premianty byly z tohoto hlediska v období 2015–2022 Maďarsko a Česko. Polsko a Slovinsko vykazovaly podobnou úroveň zaměstnanosti absolventů, následované Lotyšskem a Rumunskem. Přesné hodnoty uvádí následující graf.

ZAMĚSTNANOST ABSOLVENTŮ ODBORNÝCH ŠKOL
(2015–2022)

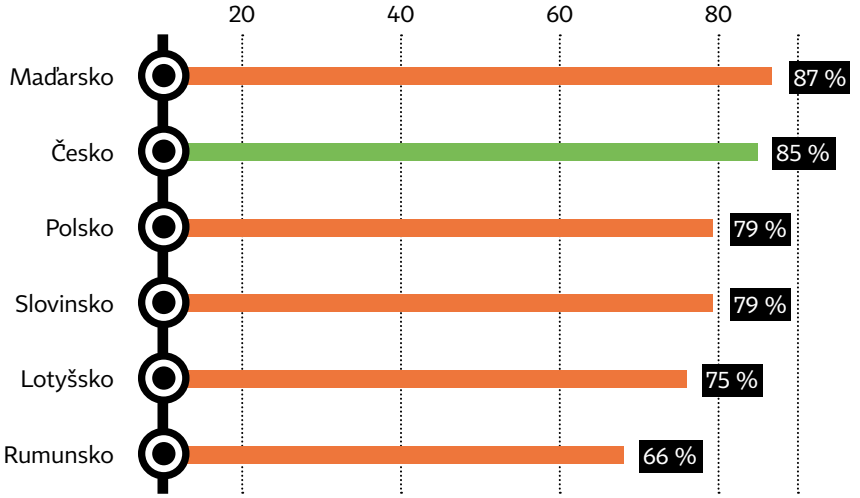

Další srovnávací data, např. k podílu žáků v odborném vzdělávání v jednotlivých zemích a porovnání vývojových trendů, budou uvedena v mezinárodní zprávě na webových stránkách DZS.

↗ 2.1.1 ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKU

Odborné vzdělávání bylo vždy významnou součástí českého vzdělávacího systému. V roce 2020 činil podíl žáků v programech OV ve středních školách 70,5 % (druhý nejvyšší podíl v EU). Povinná docházka v délce 9 let znamená, že žáci volí mezi odborným a všeobecným vzděláváním poprvé již v 15 letech (s výjimkou tanečních konzervatoří, kde volba probíhá dříve). Ve věku 17–19 let má většina absolventů programů odborného vzdělávání odbornou kvalifikaci uznávanou na trhu práce.

Významnou složkou všech typů vzdělávacích programů OV jsou všeobecně vzdělávací předměty. Jejich podíl tvoří od 30 % do 70 % celkové doby výuky v závislosti na typu programu. Nedílnou součástí je také praktické vyučování, jehož minimální rozsah určuje rámcový vzdělávací program příslušného oboru vzdělání. Uskutečňovat se může jak ve školních zařízeních a provozovnách, ale také na pracovištích zaměstnavatelů.

Podíl osob předčasně ukončujících vzdělávání se z 6,2 % v roce 2015 vyšplhal na 7,6 % v roce 2020. Stále se tak pohybuje pod průměrem EU, a to díky široké nabídce vzdělávacích cest a dobré horizontální prostupnosti. Míra zaměstnanosti absolventů ve věku 20–34 let, úrovně ISCED 3 a 4 činila v roce 2020 79,7 % a byla nad průměrem EU (71, 7 %).

Od roku 2020 mají žáci čtyřletých programů ve vybraných oborech vzdělání možnost získat dvě odborné kvalifikace na různých úrovních evropského rámce kvalifikací (3 a 4). Cílem tohoto opatření je zvýšit atraktivitu odborných programů středních škol a rovněž zabránit odchodu ze vzdělávání bez získání jakékoli kvalifikace. Zaměstnavatelé na těchto programech hodnotí kladně větší podíl praktické odborné přípravy i dva typy certifikátů.

Hlavní výzvou pro vzdělávací politiku je stárnutí pedagogických pracovníků (průměrný věk učitelů ve středních školách byl v roce 2019 49,4 roku). Ačkoli se platy učitelů zvyšují, učitelské povolání má stále nízký společenský status a pro mladou generaci je málo atraktivní. Výzvou je zlepšení souladu mezi nabídkou dovedností a poptávkou po nich, ale také pozdější volba povolání a odložení brzké specializace.

Klíčovou národní prioritou je zvýšení kvality a atraktivity počátečního OV prostřednictvím podpory spolupráce škol se zaměstnavateli. Zvýšení podílu praktického vyučování na pracovištích zaměstnavatelů by mělo usnadnit přechod absolventů na trh práce. Na podzim 2020 byla přijata Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030, která prosazuje zavádění prvků duálního systému v odborném vzdělávání, podporuje spolupráci

mezi sférou vzdělávání a světem práce a také schopnost počátečního OV reagovat na potřeby trhu práce, klade důraz na zlepšení vertikální prostupnosti v rámci systému odborného vzdělávání a posílení vazby mezi formálním a neformálním vzděláváním. Soustava oborů odborného vzdělávání bude inovována (včetně optimalizace počtu oborů) a rámcové vzdělávací programy budou revidovány.

↗ 2.2 REALIZACE MOBILIT V ČESKU

Hlavní část mobilit žáků a studentů odborných škol se v Česku i v dalších sledovaných zemích realizovala (a i nadále realizuje) v rámci evropského programu na podporu vzdělávání Erasmus+. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pověřilo implementací tohoto programu Dům zahraniční spolupráce, který tak vykonává povinnosti české národní agentury programu Erasmus+, a kromě toho vykonává i činnosti potřebné pro realizaci dalších programů a iniciativ v oboru mezinárodní spolupráce ve vzdělávání.

Vláda ČR schválila v roce 2013 strategický dokument „Nová opatření na podporu odborného vzdělávání“, který apeluje na podporu stáží žáků a studentů středních a vyšších odborných škol v zahraničních školách i u zahraničních zaměstnavatelů.

Obecným cílem programu Erasmus+ je prostřednictvím celoživotního učení podpořit vzdělávání, profesní a osobní rozvoj osob v oblasti vzdělávání, odborné přípravy, mládeže a sportu v Evropě i mimo ni, a tím přispívat k udržitelnému růstu, kvalitním pracovním místům a sociální soudržnosti, podněcovat inovace a posilovat evropskou identitu a aktivní občanství. Ke specifickým cílům programu pak patří cíl podpořit vzdělávací mobilitu jednotlivců a skupin, jakož i spolupráci, kvalitu, inkluzi a rovnost, excelenci, kreativitu a inovace na úrovni organizací a politik v oblasti vzdělávání a odborné přípravy. Realizace projektů mobility žáků a studentů odborných

škol, o nichž pojednává tato národní zpráva, tvoří jednu z hlavních aktivit při implementaci programu Erasmus+.

Při realizaci projektů mobility se žáci a studenti českých odborných škol účastní stáží v zahraničních podnicích, organizacích nebo odborných školách. Rostoucí trend je primárně dán zvyšujícím se rozpočtem. V roce 2015 se projektů mobility zúčastnilo 2916 žáků a studentů odborných škol, v roce 2019 jich bylo již 4438. Trend zvyšování počtu účastníků těchto projektů pokračoval i po roce 2019 a nadále pokračuje. V roce 2021 se projektů mobility zúčastnilo 3,6 % celkového počtu žáků českých odborných škol. Zájem odborných škol o realizaci mobilit jednotlivců v čase neklesá. Bohužel se nedaří uspokojit všechny zájemce.

Níže uvedená tabulka ukazuje, že země zapojené do projektu se liší v rozsahu, v jakém mobility pokrývají jednotlivé oblasti odborného vzdělávání a přípravy.

Z výsledků vyplývá, že část škol zajišťuje mobility napříč všemi svými obory, zatímco jiné je realizují pouze pro omezený počet oblastí. Významná skupina škol pak pokrývá většinu nabídky VET, i když ne zcela kompletně.

Mezi zeměmi jsou patrné výrazné rozdíly. Nejvyšší míru úplného pokrytí vykazuje Lotyšsko, za ním následují Česko a Slovinsko a poté Polsko. Na opačném konci stojí Maďarsko, kde jen menší část škol organizuje mobility ve všech odborných oborech, které má v nabídce. Tato zjištění ilustrují rozdílnou míru integrace mobilit v rámci jednotlivých národních systémů odborného vzdělávání.

OBORY ZAPOJENÉ DO MOBILIT PODLE ZEMÍ

Země	Mobilita pokrývá všechny vyučované obory.	Mobilita pokrývá většinu vyučovaných oborů.	Mobilita pokrývá jen malou část oborů.	Celkem
Česko	54 %	30 %	16 %	100 %
Maďarsko	24 %	51 %	26 %	100 %
Lotyšsko	60 %	40 %	0 %	100 %
Polsko	47 %	44 %	9 %	100 %
Rumunsko	42 %	43 %	15 %	100 %
Slovinsko	54 %	39 %	7 %	100 %
Celkem	45 %	42 %	14 %	100 %

V mobilitách žáků a studentů českých odborných škol převažovaly ve sledovaném období **krátkodobé mobility** v délce 2 týdnů (jejich podíl na celkovém počtu mobilit byl v roce 2019 51 %). Podíl třítýdenních mobilit ve stejném roce činil 30 %. V dalších letech se však podíl dlouhodobějších mobilit ErasmusPro v délce několika měsíců zvýšil.

Z hlediska počtu realizovaných mobilit se mezi sledovanými zeměmi umístilo Česko na třetím místě (za Polskem, které je jednoznačným lídrem, a Rumunskem). To koresponduje s výší rozpočtu, který mají jednotlivé země na mobility alokovaný. Většina škol vysílala žáky vzdělávané ve více oborech odborného vzdělávání. Pokud jde o země, v nichž se mobility realizovaly, nejoblíbenější destinací českých škol bylo až do brexitu Spojené království. Mezi další oblíbené destinace žáků a studentů českých odborných škol se řadí Itálie, Španělsko, Portugalsko a Francie. Z okolních zemí zůstaly důležitými destinacemi Německo a Slovensko, přičemž Slovensko bylo preferováno kvůli své jazykové a geografické blízkosti.

Ze zjištěných informací i z rozhovorů s pracovníky odborných škol vyplynulo, že přípravou, realizací a hodnocením projektů mobility se ve škole zabývá podle možností větší nebo menší tým. Hlavní roli v něm má koordinátor projektů programu Erasmus+ a několik málo vyučujících (zpravidla odborných a jazykových předmětů, leckde se zapojují i učitelé odborného výcviku nebo praxe). Na menších školách roli koordinátora zastává často sám statutární zástupce školy. Někdy je členem týmu také zástupce ředitele a ekonomický pracovník školy. Za zásadní předpoklad pro úspěšnost práce týmu se vždy považuje podpora vedení školy. Při výběru žáků či studentů pro účast v mobilitě obvykle členové týmu spolupracují s třídními učiteli, někdy ale také s výchovným poradcem nebo školním psychologem. Školy oceňují akreditaci pro realizaci projektů programu Erasmus+, která jim umožňuje pravidelnější (a také snadnější) realizaci projektů mobility.

Pro výběr účastníků mají školy předem vypracovaná kritéria, mezi něž nejčastěji patří motivace žáků, chování a proaktivita, případně omezené příležitosti účastníků. Jejich prospěch zpravidla není hlavním kritériem, stejně tak ani jazykové znalosti.

Hledání důvěryhodných, kvalitních a spolehlivých zahraničních partnerů je pro školy náročné. Při hledání vhodných přijímajících organizací používají odborné školy různé způsoby (kontaktní semináře, osobní kontakty, podniky z nadnárodních firem či spolupracující města). Příklad citace z uskutečněných rozhovorů s pracovníky škol: *„Ta zahraniční škola musí mít podobné obory a musí mít svoje dílny nebo nějaké vybavení, které například naše škola nemá, a proto je to přidaná hodnota pro žáky, např. jedna škola je zaměřena na solární systémy, a to se u nás zatím neučí, nebo jiná má robotickou ruku, kterou u nás zatím nemáme.“*

Některé školy při výběru partnerů spolupracují s podpůrnými organizacemi, jejichž hlavní role se spatřuje ve vyhledání vhodných zahraničních pracovišť pro mobility. Z této spolupráce získaly školy pozitivní i negativní zkušenosti. Většina škol však preferuje přímou spolupráci školy se zahraniční partnerskou organizací.

3 Dopady mobilit v Česku

3.1 DOPADY MOBILIT NA ŽÁKY A STUDENTY ODBORNÝCH ŠKOL

Dopady mobilit na žáky a studenty zjišťovalo **dotazníkové šetření** jednak u účastníků mobilit a jednak u jejich spolužáků, kteří se mobilit nezúčastnili.

Žáci a studenti, kteří se mobilit zúčastnili, se v dotaznících vyjadřovali ke dvaceti možným dopadům na jejich znalosti, dovednosti a postoje. Své odpovědi přiřazovali k pětistupňové škále podle toho, zda byl sledovaný dopad úplný, značný, částečný, malý, nebo dokonce žádný.

Největší dopad měly podle výsledků dotazníkového šetření mobility na schopnost žáků a studentů pracovat v mezinárodním prostředí. Tato schopnost jim může po absolvování školy pomoci jak k získání dobrého zaměstnání, tak i k jeho úspěšnému vykonávání.

DOPADY MOBILIT NA ŽÁKY A STUDENTY

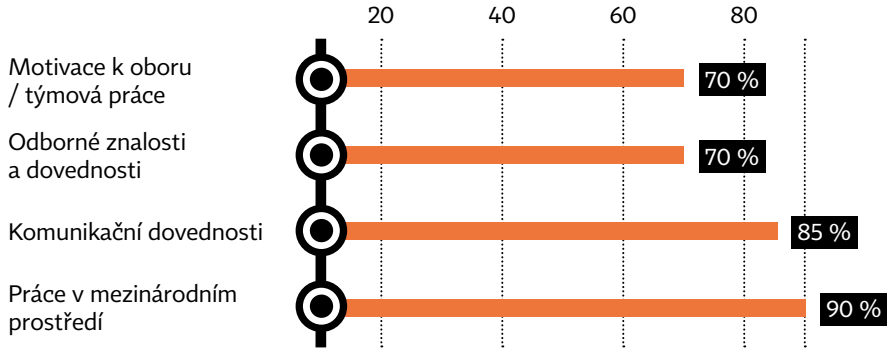

Další výrazný pozitivní dopad mobilit zjistilo **dotazníkové šetření** na zlepšení komunikačních dovedností žáků a studentů. Vzhledem k tomu, že se někteří respondenti poprvé dostali prostřednictvím mobility do prostředí, v němž museli komunikovat v cizím jazyce, vyjadřují zjištěné odpovědi hlavně zlepšení cizojazyčných dovedností účastníků mobilit včetně odborné terminologie. Jak sdělily odpovědi na další sledovaný dopad, mobility měly podobný pozitivní vliv i na zvýšení motivace žáků a studentů k dalšímu zlepšování cizojazyčných dovedností.

Odpovědi respondentů dále svědčí o pozitivním dopadu mobilit i na odborné znalosti a dovednosti jejich účastníků. Podobný podíl pozitivních reakcí přinesly i odpovědi na zlepšení motivace vzdělávat se v daném oboru nebo zlepšení dovedností účastníků pracovat v týmu.

Pozitivní dopady mobilit byly i obecnějšího rázu; potvrdily například zlepšení kulturního povědomí a interkulturních dovedností, zvýšení motivace ke vzdělávání vůbec, zlepšení dovedností týkajících se týmové práce nebo zvýšení míry tolerance. Mezi zjištěné dopady s převážně pozitivním hodnocením lze zařadit i ty na vztahy účastníků ke spolužákům a také k učitelům.

Odpovědi, které v **dotazníkovém šetření** sdělili žáci a studenti, kteří se mobilit nezúčastnili, svědčí o dalších pozitivních dopadech mobilit, i když míra pozitivních odpovědí pochopitelně není (a ani nemůže být) stejně vysoká jako u přímých účastníků mobilit. V těchto odpovědích zaujímají přední místa s pozitivními odpověďmi dopady týkající se motivace ke zlepšování cizojazyčných dovedností ke studovanému oboru odborného vzdělávání nebo ke vzdělávání vůbec, ale také zvyšování kulturního povědomí. Zmiňován je u nich rovněž pozitivní dopad na vzdělávací nebo pracovní kariéru respondentů, jak ukazuje příklad sdělení z dotazníkového šetření:

„Absolventi stáží často potvrzují, že při pracovním pohovoru byla jejich stáž zohledněna a získali pracovní místo.“

Zjištěné pozitivní dopady mobilit lze doplnit o citace z **hloubkových rozhovorů** s řediteli, zástupci ředitele a zkušenými koordinátory projektů mobility. Rozhovory se uskutečnily v květnu 2024 a ukázaly řadu konkrétních příkladů dopadu mobilit na žáky, ať už přímé účastníky, nebo na jejich spolužáky.

„Máme zkušenosti s tím, jak to některé žáky povzbudí, zvýší motivaci a sebevědomí. Protože se zaměřujeme i na žáky ze sociálně a ekonomicky znevýhodněných vrstev, kteří nemají takové možnosti vyjíždět na dovolenou, takže to je třeba pro ně první cesta do zahraničí. A rozvíjí to nejen odbornost, ale i osobnostní a motivační stránku. U žáků s horším prospěchem nebo s nižším sebevědomím nebo s horším zázemím není nejdůležitější to, že si přinesl nějaké další odborné znalosti, ale zjistil, že vydrží bez rodiny, že se postará sám o sebe, že je samostatnější, byť se toho bál.“

„Je tam rozhodně ta komunikační složka, že se někteří rozmluví nebo z nich spadnou obavy a takový ten strach, ostych z toho používat jazyk i s nedokonalostmi, to tam vždycky nastane. Jsou tam i žáci, kteří si potvrdí, že jsou jazykově na tom velmi dobře oproti jiným.“

„Rozhodně žáci, když se vrátí, tak ještě i ve svých třídách prezentují svým spolužákům, co se tam naučili, odborní učitelé jim dávají prostor, aby se tím zároveň i ostatní žáci mohli něco nového dozvědět.“

Výsledky dotazníkového šetření i hloubkových rozhovorů uskutečněných v Česku jednoznačně prokázaly pozitivní dopad mobilit na žáky a studenty odborných škol. Vyzněly podobně jako výsledky dřívějších šetření vztahujících se k mobilitám v rámci programu Erasmus+ v Česku. Zjištěné výsledky jsou rovněž srovnatelné s výsledky podobných šetření provedených v rámci tohoto projektu v dalších zemích podílejících se na jeho realizaci.

3.2 DOPADY MOBILIT NA UČITELE ODBORNÝCH ŠKOL

Dotazníkovým šetřením se zjišťovaly také informace o dopadech mobilit žáků a studentů na učitele odborných škol, kteří nevyjíždějí na mobilitu, ale i ty, kteří jsou doprovodnými osobami.

Za největší dopad mobilit označili dotazovaní učitelé **zlepšení jejich kontaktů se žáky či studenty**. Pokud se tento dopad vyloží nejen kvantitativně jako zintenzivnění kontaktů mezi učiteli a žáky či studenty, ale také kvalitativně jako zlepšení práce učitelů se vzdělávanými, znamená to velmi dobré splnění záměrů programu Erasmus+ týkajících se zvyšování kvality vzdělávání. Za další tři nejvýznamnější dopady mobilit na učitele označili respondenti **zlepšení jejich kontaktů se školami v zahraničí, se zahraničními kolegy a zvýšení jejich účasti na internacionalizaci škol**. Tyto výsledky ukazují na velmi dobré plnění záměrů programu Erasmus+ týkajících se internacionalizace odborného vzdělávání.

Dále označili respondenti za nejvýznamnější dopady mobilit na ně **zvýšení motivace k práci**. Na dalších dvou místech se umístily dopady mobilit na zvýšení inovativnosti učitelů a na zvýšení jejich úsilí aktivizovat své činnosti i činnosti svých žáků či studentů.

Více než polovina učitelů označila jako výrazné či zásadní dopady mobilit zvýšení své tolerance k jiným kulturám, zlepšení kontaktů s dalšími učiteli a rozšíření znalostí odborné terminologie. Těsně pod hranicí 50 % skončily dopady mobilit na překonání profesního vyhoření učitelů, na zlepšení jejich komunikace v cizím jazyce, na využívání nových vyučovacích metod a na jejich lepší začlenění do komunity školy.

DOPADY MOBILIT NA UČITELE ODBORNÝCH ŠKOL

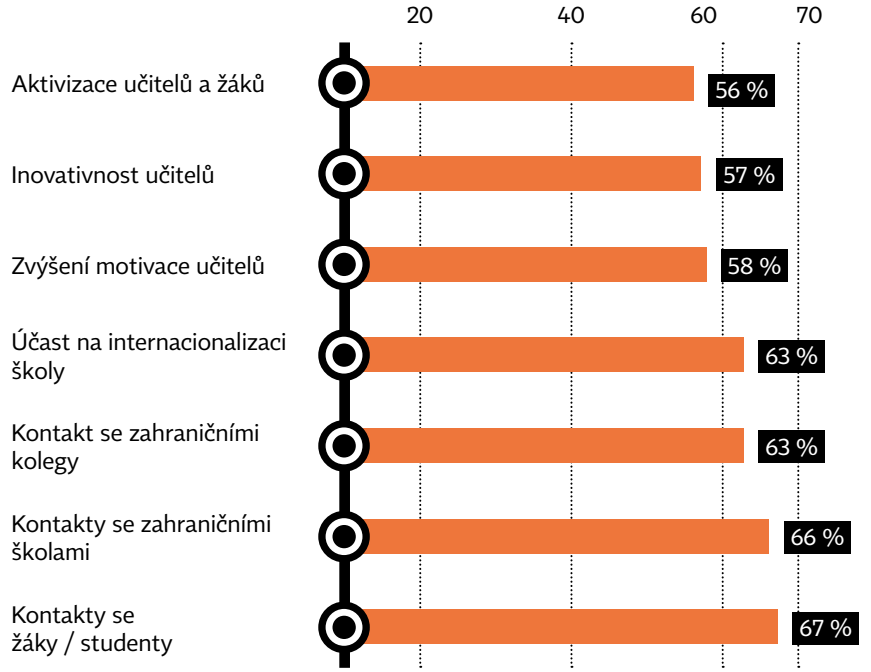

Další informace o dopadech mobilit na učitele českých odborných škol poskytly uskutečněné **hloubkové rozhovory** s koordinátory projektů, řediteli škol a jejich zástupci, a to i formou konkrétních příkladů.

Nejprve jeden příklad postoje učitelů k mobilitám: *„Samozřejmě, že jsou i pedagogové, kteří říkají, že to je zbytečné, že to narušuje jejich výuku a tak, ale myslím si, že většinou převažuje ten kladný postoj.“*

Projekty mobilit, které odborné školy realizují, mají vliv i na zájem učitelů o mobility: *„My jsme možná výjimečná škola v tom, že já cítím podporu svých kolegů v těchto aktivitách a všichni to vnímají jako dobrou věc. Takže od samého začátku, ať vyjelo 10 žáků, nebo teď nám vyjede za rok 40, tak oni to*

vnímají jako užitečné, jak jazykáři, tak odborní učitelé, tak učitelé praxe. Udělala jsem si dotazníkové šetření, kteří učitelé by měli zájem vycestovat, a vznikl seznam 33 učitelů a máme program je postupně zapojit.“

A další příklad diferencovaného postoje učitelů k mobilitám: *„Čím mladší učitel, tak tam ta jazyková bariéra není a má tendenci hned jet a něco poznat, u starších je tu řada lidí, která soukromě na sobě pracuje v té jazykové dovednosti a někdy se toho ostychu zbaví a aplikují to i při těch stážích, a pak je řada učitelů, která nechce nic, ale stále protestuje, že nikam nejedou.“*

Pozitivní dopady mají mobility i na učitele, kteří se realizace projektů účastní **v roli doprovodných osob**: *„Vlastně ty doprovodné osoby, když jezdí na praxi do hotelů nebo restaurací, tak zase vidí nové prostředí, a i pro ně je to jakoby stáž ve firmě. V tu chvíli sice dozorují a sledují žáky, ale i pro ně je to možnost získání nových poznatků, takže v tom je to velký přínos a na tom se shodují všichni.“*

A další příklad tohoto druhu: *„Jako doprovodné osoby mám hlavně učitele jazyků. Co vnímám jako problém a co je můj takový plán ke zlepšení, zapojit do mobilit více učitelů odborných předmětů a posouvat to tímhle směrem. Oni jsou někdy odborníci, ale nejsou úplně dobře jazykově vybavení a oni si na to prostě netroufnou, protože se obávají, že by žákům nemohli na místě dobře pomoct.“*

Dopady mobilit na učitele odborných škol jsou výrazně pozitivní. Mobilita posiluje jejich odborné i jazykové dovednosti, přináší nové podněty pro výuku a podporuje zavádění inovací ve výukových postupech. Učitelé díky ní navazují kontakty se zahraničními školami a kolegy, získávají větší jistotu v mezinárodním prostředí a aktivněji se zapojují do internacionalizace školy. Zvyšuje se také jejich profesní motivace a snižuje se riziko profesního vyhoření.

↗ 3.3 DOPADY MOBILIT NA ODBORNÉ ŠKOLY

Ke zjištění dopadů mobilit na odborné školy obsahoval formulář pro **dotazníkové šetření** dvě skupiny otázek. První byla zaměřena na dopady na **každodenní činnosti odborných škol** a druhá na **dopady na vyučovací proces ve škole**. Respondenti u každé otázky vybírali jednu z pěti nabízených odpovědí, která nejlépe vystihovala míru dopadů na jejich školu.

V první skupině otázek označila většina respondentů jako největší dopad mobilit na každodenní činnost školy zvýšení její prestiže a zlepšení vnímání školy ve městě či regionu. Silně zastoupený byl také dopad mobilit na rostoucí zájem žáků a studentů o účast v projektech a na zvýšený zájem rodičů o aktivity spojené s programem Erasmus+. O něco méně častěji respondenti uváděli, že mobility přispívají k vyššímu zájmu uchazečů o studium na škole. Pozitivně byly hodnoceny také dopady mobilit na učitele, přestože tyto dopady nebyly blíže specifikovány.

DOPADY MOBILIT NA KAŽDODENNÍ ČINNOSTI ODBORNÝCH ŠKOL

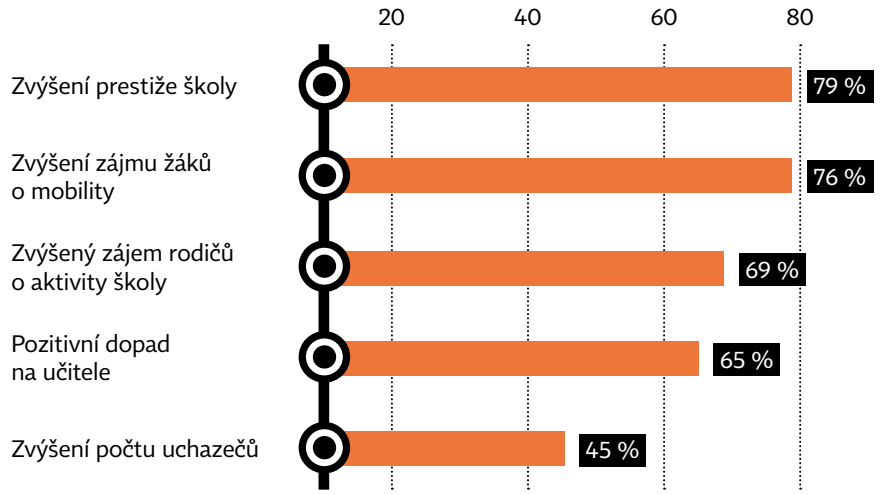

Dopady mobilit na zlepšení kurikula školy a také na zlepšení vybavení školy lze doložit třemi konkrétními příklady odpovědí uvedených během **hloubkových rozhovorů**.

„Tam vidíte zahraniční trend. Všechno je bio kvalita, celozrnné mouky, nutričně vyvážená jídla a tady se ukazuje, že je potřeba naše ŠVP přizpůsobovat, zařazovat tam nové věci. My jsme potom zcela upravili tematiku těstoviny, začali jsme víc propagovat středomořskou kuchyni, ten zdravější styl a jiný přístup k vaření.“

„Na základě zahraničních stáží jsme odtrhli jednu hodinu angličtiny a udělali jsme z ní ve 2. a ve 3. ročníku Business English. To byla velká proměna, změna ŠVP, zavedli jsme nový předmět.“

„V hodinách odborného výcviku nebo nějakých odborných předmětech máme nyní anglickou odbornou terminologii, a to všechno je i výsledek stáží.“

Druhá skupina otázek v dotazníkovém šetření se zaměřila na dopady mobilit na proces výuky v odborných školách. Za nejvýznamnější pozitivní dopad školy označily sdílení zkušeností a znalostí doprovodných osob s ostatními učiteli. Významně byl vnímán také přínos mobilit pro kvalitu praktického vyučování a tvorbu nových výukových materiálů. Další pozitivní dopady se týkaly zavádění nových prvků do kurikula, úprav kurikula po skončení mobility a následné modernizace vybavení školy. Přesné podíly odpovědí jednotlivých skupin ukazuje následující graf.

DOPADY MOBILIT NA PROCES VÝUKY V ODBORNÝCH ŠKOLÁCH

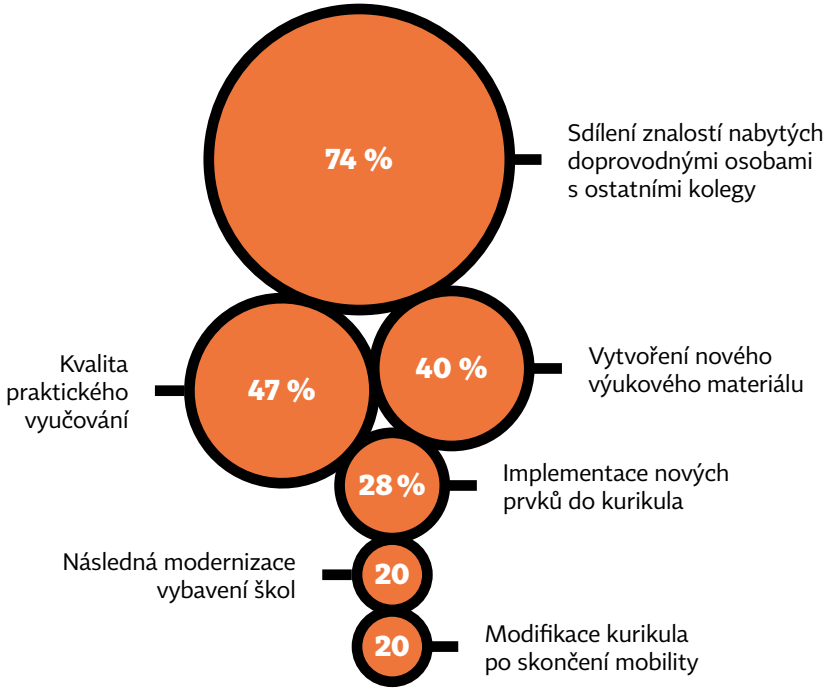

Příklady konkrétních dopadů mobilit na vybavení odborných škol lze ukázat na výpovědích respondentů z **hloubkových rozhovorů** s řediteli škol, jejich zástupci a koordinátory projektů. Příklady dopadů mobilit na vybavení odborných škol:

„V Německu byli naši fotografové a tam jsme poprvé viděli grafické tablety a hrozně se nám to líbilo a pořídili jsme je taky a dnes už máme těch tabletů asi 15 a někteří žáci si už bez toho nedokážou představit práci. To je ten průnik, kdy nás to obohatí. A řeknu ještě jeden příklad. Měli jsme v Polsku kadeřnice a tam byly takové židličky, taburety pojízdné. Říkali jsme si, že to může být

zajímavé, vlastně to šetří záda, že se u toho sedí a stříhá a nemusí se předklánět, tak jsme to zkusili. Pořídili jsme je na zkoušku sem, děvčata to používají naprosto běžně a úplně jsme to implementovali.“

Příklad dopadu na praktické vyučování: *„Mohu uvést příklad u automechaniků. Když kluci vyjeli do Německa, dělali tam rozbory motorů a zase je skládali, tak tam měli nějaké speciální plošiny, na kterých byl motor umístěný, a když tam přijeli učitelé se podívat, jak to tam funguje v Německu, tak si to nafotili, nakopírovali a v podstatě se to přineslo k nám na praxi. Prostě každý pedagog, který vycestuje, tak si potom obohatí i své hodiny.“*

Mobility přinášejí odborným školám široké spektrum přínosů: zvyšují jejich prestiž, posilují zájem žáků i rodičů a podporují profesní rozvoj učitelů. Zkušenosti ze zahraničí se promítají do výuky – školy upravují kurikulum, zavádějí nové prvky a obohacují odborné předměty o cizojazyčnou terminologii. Současně se modernizuje i vybavení škol, často inspirované příklady ze zahraničních stáží. Celkově mobility podporují inovace a zlepšují kvalitu vzdělávání i každodenní fungování škol.

3.4 DOPADY MOBILIT NA SYSTÉM ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Z dosud zmíněných informací uvedených v předcházejících oddílech této zprávy vyplývá, že mobility realizované v rámci programu Erasmus+ mají značné pozitivní dopady na žáky a studenty odborných škol jako účastníky mobilit, na jejich učitele a také na školy, které mobility realizují. Tyto dopady jsou patrné i na opatřeních, která školy na základě mobilit přijímají, a na změnách v činnostech škol. Jde o opatření a změny, které probíhají na úrovni jednotlivých škol.

Pokud jde o dopady mobilit na systém odborného vzdělávání, tj. dopady na úrovni národní, výsledky práce na projektu ukazují, že dopady tohoto druhu nejsou ani v Česku, ani v dalších zemích podílejících se na projektu patrné. V **dotazníkovém šetření** s českými respondenty dvě třetiny (66 %) respondentů sdělily, že podle jejich názoru takové dopady neexistují nebo jsou jen nepatrné. K podobným výsledkům dospěly odpovědi na otázky, zda mobility vedly nebo vedou ke změnám v organizaci odborného vzdělávání na národní úrovni, k (blíže nespecifikovaným) změnám na úrovni Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, nebo ke změnám praktického vyučování na národní úrovni.

Odpovědi na další otázky dotazníkového šetření byly zaměřeny na zjištění stanovisek respondentů na to, zda, popř. do jaké míry mají mobility podle jejich názoru **širší dopady na systém odborného vzdělávání**. Respondenti odpovídali na otázky, zda mobility mají důležitou roli v národním systému odborného vzdělávání, ve vytváření kvality praktického vyučování, ve strategickém přístupu k zajišťování kvality odborného vzdělávání na národní úrovni, v tvorbě kurikula a zda poskytují řídícím pracovníkům odborného vzdělávání na národní úrovni nějaká doporučení. Na všechny tyto otázky polovina respondentů odpověděla pozitivně a druhá polovina negativně.

Ačkoliv se zjištěné výsledky mohou zdát negativní, nemusí tomu tak být, a to především ze dvou důvodů. Prvním důvodem je **omezený rozsah mobilit v systému odborného vzdělávání**. Dosud se mobilit v rámci programu Erasmus+ totiž mohlo zúčastnit jen několik málo procent žáků a studentů odborných škol. Podle odhadů byl díky výši rozpočtu alokovaného na mobility tento podíl jak ve sledovaném období do roku 2020, tak i v dalších letech zpravidla nižší než 5 %. I když jsou dopady mobilit velmi pozitivní, kvůli omezenému rozsahu mobilit **není reálné předpokládat, že by mohly mít výraznější dopady na národní úrovni**. Přesto, že se rozpočet programu postupně zvyšuje, vždy bude moci podpořit mobility jen pro poměrně malou část žáků a studentů odborných škol.

Druhým důvodem je fakt, že program Erasmus+ se primárně zaměřuje na zvyšování kvality odborného vzdělávání **na úrovni jednotlivých poskytovatelů odborného vzdělávání, tedy nikoliv na zlepšování národních systémů odborného vzdělávání**. Je tomu tak i proto, že kompetence v oboru utváření systémů odborného vzdělávání mají výhradně řídící orgány v členských zemích EU, nikoliv Evropská komise. Nicméně program jako celek představuje i klíčový nástroj pro vytváření Evropského prostoru vzdělávání, a právě díky jednotlivým mobilitám, rozvoji a síťování poskytovatelů odborného vzdělávání přispívá ke zvýšení kvality odborného vzdělávání i v širším měřítku.

S ohledem na uvedené lze dopady mobilit na systém odborného vzdělávání vnímat jako pozitivní a přiměřené jejich rozsahu i možnostem uplatnění na národní úrovni. To platí i při porovnání výsledků českého dotazníkového šetření s obdobnými zjištěními z ostatních zemí zapojených do projektu.

4 Závěry

4.1 SHRNUTÍ HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ

Dotazníkové šetření, hloubkové rozhovory realizované v rámci projektu poskytly informace o dopadech mobilit na různé cílové skupiny: na účastníky mobilit, na jejich spolužáky, na učitele (včetně učitelů, kteří žáky doprovázeli na stáži v roli doprovodných osob), na odborné školy.

U žáků a studentů mobility posilují zejména schopnost fungovat v mezinárodním prostředí, komunikační a odborné dovednosti, samostatnost a kulturní povědomí. Významně zvyšují také jejich motivaci ke vzdělávání. Pozitivní vlivy se přenášejí i na jejich spolužáky, kteří díky zkušenostem vrstevníků častěji uvažují o účasti na mobilitě a lépe chápou přínosy pobytu v zahraničí.

Učitelé díky mobilitám získávají cenné kontakty se zahraničními školami a kolegy, inspirace pro výuku i nové profesní impulzy. Zlepšují své jazykové a odborné dovednosti, více se zapojují do internacionalizace školy a roste jejich motivace k práci. Mobilita učitelů má navíc pozitivní dopad i na pedagogy, kteří se stáží přímo neúčastní – prostřednictvím sdílení zkušeností a příkladů dobré praxe.

Odborné školy hodnotí mobility jako přínosné pro svou každodenní činnost i pro kvalitu výuky. Posilují prestiž školy, zájem žáků a rodičů o její aktivity a v některých případech i počet uchazečů o studium. Mobilita přispívá také ke změnám ve výuce: k úpravám kurikula, zavádění nových postupů a metod, tvorbě výukových materiálů i modernizaci vybavení. Tyto

dopady potvrzují jak kvantitativní data, tak konkrétní příklady z rozhovorů s učiteli a vedením škol.

Přímé dopady mobilit na **systém odborného vzdělávání** výsledky prací na projektu za sledované období nepotvrdily. Ukazují totiž na nesporné pozitivní dopady na účastníky mobilit a na odborné školy, které projekty mobility realizují, zatímco možnosti dopadů mobilit na systém odborného vzdělávání na národní úrovni jsou omezené.

Shromážděné údaje naznačují, že program Erasmus+ může být účinným nástrojem pro modernizaci systémů odborného vzdělávání, ale plné využití jeho potenciálu vyžaduje především další spolupráci poskytovatelů odborného vzdělávání se zřizovateli na regionální úrovni a dále zohlednění dosavadních zkušeností a poznatků z realizace programu Erasmus+ na úrovni celonárodní (legislativní změny, podpora mobilit, odstraňování bariér apod.).

↗ 4.2 DOPORUČENÍ PRO DALŠÍ OBDOBÍ

Přestože přínos mobilit pro žáky, učitele i samotné odborné školy je značný, výsledky ukazují, že jejich systémový dopad zůstává omezený. Většina změn probíhá uvnitř jednotlivých institucí a jen zřídka se propisuje do národních politik. Výzvou zůstává potřeba strategického ukotvení mezinárodní spolupráce v kurikulárních a oborových dokumentech a následná implementace v praxi. Dosavadní zkušenosti ukazují, že mobilita je stále spíše doplňkovou aktivitou.

Klíčovým předpokladem pro širší dopad je posílení spolupráce škol se zřizovateli, kteří mohou koordinovat rozvoj mobilit na regionální úrovni a podporovat zapojení i menších škol. Jako možný efektivní nástroj se v Česku jeví konsorcia, která umožňují sdílení administrativy, rozšíření zapojení škol a stabilní partnerství. Pro odstranění bariér je však nezbytné zjednodušovat administrativu, posilovat předvídatelnost financování a podporovat začlenění mobilit do ŠVP prostřednictvím jasnějších metodických doporučení.

Podstatná je v tomto směru nejen role MŠMT, ale i role NPI ČR jako metodického a kurikulárního garanta a role ČŠI, jež může monitorovat kvalitu realizace mobilit a podporovat šíření příkladů dobré praxe. Zaměstnavatelé pak mohou ve spolupráci s odbornými školami přispět k lepšímu zacílení zahraničních praxí na potřeby trhu práce a k uznávání výsledků učení.

Pro skutečný systémový dopad je důležitá také role Evropské komise, která by měla zajistit dostatečný rozpočet na mobility tak, aby členské státy mohly lépe naplňovat společné evropské cíle. Konkrétně cíl, aby alespoň 12 % žáků odborného vzdělávání mělo zahraniční zkušenost, stanovený v iniciativě Europe on the Move, je bez adekvátní finanční podpory nereálný.

V neposlední řadě hraje klíčovou roli Dům zahraniční spolupráce jako národní agentura pro program Erasmus+, který dlouhodobě podporuje žadatele a příjemce realizací seminářů, webinářů, workshopů či konferencí zaměřených nejen na pravidla programu, ale právě na kvalitu mobilit a zvyšování dopadu na odborné vzdělávání. Oporou v těchto aktivitách je i tzv. Národní VET TEAM, který od roku 2021 zařadila Evropská komise do pracovních plánů programu Erasmus+ jako síť odborníků. Z hlediska posílení systémového dopadu se jeví i do budoucna jako užitečné, aby takovéto iniciativy byly zachovány, protože jsou významným prvkem, který posiluje kvalitu a systémový dopad.

Dopady projektů mobility žáků a studentů na systémy odborného vzdělávání v zemích střední a východní Evropy
Národní zpráva o výsledcích projektu

Autoři: Jaromír Coufalík, Martina Kaňáková, Helena Slivková, Veronika Šišmová

Vydal Dům zahraniční spolupráce v roce 2025
dzs.cz

Grafický design: Creative Heroes, s. r. o.
Tisk: AF BKK, s. r. o.
Náklad: 850 ks

Za obsah sdělení odpovídá výlučně autor. Sdělení nereprezentuje názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jeho obsahem. Spolufinancováno Evropskou unií a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Vytištěno na recyklovaném papíře s certifikací FSC®.

ISBN 978-80-88432-63-0
978-80-88432-64-7 (pdf, online)

Dům zahraniční spolupráce (DZS)
Na Poříčí 1035/4, 110 00 Praha 1

dzs.cz

Info Desk
Otevírací hodiny:
pondělí–čtvrtek 9–17 hod.
pátek 9–15 hod.

+420 221 850 100
info@dzs.cz

Facebook
@dzs.cz
@erasmusplusCR
@mladezvakci

Instagram
@dzs_cz
@eurodesk_cz

X
@dzs_cz

LinkedIn
@dzs_cz

YouTube
@dzs_cz

DŮM ZAHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE D Z S
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
EVROPSKÁ UNIE
NÁRODNÍ VET TEAM V E T